

ภาพคุณลักษณะความเป็นครู: การศึกษาเนื้อหาและภาษาในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

Image of the characteristics of being a teacher: A study of content and
language in Wittayachan in the Reign of King Chulalongkorn

ณัฐพร นามวงศ์¹ และเชมฤทัย บุญวรรณ²

Nattaporn Namwong and Khemruthai Boonwan

บทคัดย่อ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีสิ่งพิมพ์ชื่อว่า “วิทยาสาร” ที่เป็นเสมือนกับคู่มือครูในสมัยนั้นเพราะช่วยเสริมทั้งความรู้และวิธีการสอน บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพของคุณลักษณะความเป็นครูผ่านการศึกษาเนื้อหาและภาษาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสารสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้กรอบแนวคิดระดับข้อความ (discourse) ภาพสะท้อน คุณลักษณะความเป็นครูและการปฏิรูปการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏ ได้แก่ การให้ข้อมูลทั้งความรู้และข่าวสารทั่วไปที่เกี่ยวกับแวดวงการศึกษา ส่วนลักษณะภาษาพบการใช้กลุ่มคำหรือข้อความที่เป็นการชี้แนะ การแนะนำ และการให้เหตุผล ภาพคุณลักษณะของความเป็นครูที่ปรากฏ 3 ด้าน ได้แก่ ภาพด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านการติดตามข่าวสาร

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน ระดับข้อความ ภาพคุณลักษณะความเป็นครู วิทยาสาร

Abstract

During the reign of King Chulalongkorn, there was a publication called "Wittayachan" that liked a teacher's manual because it complemented both knowledge and teaching methods. This article aims to visualize the characteristics of a teacher through the study of content and language appearing in the Witthayachan newspaper in King Chulalongkorn period by using the conceptual framework at discourse, the reflection, the characteristics of the teachers and educational reforms in the reign of King Chulalongkorn. The results found that the content issues include providing both knowledge and general news related to education. The language characteristics found the use of word groups or statements;

¹ นักศึกษาลัทธิศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Student Bachelor of Arts Program in Thai Faculty of Liberal Arts, Mahidol University

² อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Lecturer Bachelor of Arts Program in Thai Faculty of Liberal Arts, Mahidol University

1)directive 2)suggestion and 3) reasoning. The image of the characteristics of being a teacher appeared in 3 aspects; the aspect of curiosity and knowledge, morality and ethics, and information monitoring

Keywords: *reflection, discourse, image of teacher characteristics, Witthayachan*

บทนำ

การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและการอ่านข่าวสารทางราชการเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าจะเกิดขึ้นจากการควบคุมและรักษามาตรฐานการประกอบวิชาชีพครูของไทย มีมานานก่อนวิชาชีพชั้นสูงหลายวิชาชีพในปัจจุบัน โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2438 ที่มีการอบรมครูเป็นครั้งแรกที่ “วิทยาทานสถาน” เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีคนแรกเป็นผู้จัดตั้งขึ้น และผู้อบรมครูคนแรก คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (นายสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ต่อมา มีการจัดตั้งสภาสำหรับอบรมและประชุมครูอย่างต่อเนื่องทั้ง “สภาไทยอาจารย์” และ “สามัคยาจารย์สโมสรสถาน” จน พ.ศ. 2447 สามัคยาจารย์สโมสรสถานยกฐานะเป็นสมาคม ใช้ชื่อว่า “สามัคยาจารย์สมาคม” มีวัตถุประสงค์ใหญ่ 3 ประการ คือ 1) การให้สมาคมนี้เป็นแหล่งวิทยาการของครูอาจารย์ 2) เป็นที่สังสรรค์สโมสรของครูอาจารย์ โดยเฉพาะครูรุ่นใหม่ให้ได้ฝึกหัดการสมาคม และ 3) ให้เป็นสโมสรกีฬา ดนตรี และการบันเทิงของครูในสมาคม กิจกรรมของสามัคยาจารย์สมาคมได้สร้างความเจริญเพิ่มพูนความรู้และความสามัคคีให้แก่ครูด้วยดีมาเป็นเวลากว่า 40 ปี (คุรุสภา, ม.ป.ป.: ออนไลน์)

หากย้อนไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏอีกหนึ่งสมาคมครูในช่วงแรกเริ่มของการตั้งโรงเรียนในประเทศไทย คือ สามัคยาจารย์สมาคม สมาคมครูนี้ใช้เป็นที่ชุมนุมของครูและข้าราชการกระทรวงต่าง ๆ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมของสโมสร โดยสามัคยาจารย์สมาคมได้ออก “หนังสือพิมพ์วิทยาทาน” เดิมหนังสือนี้ออกโดยโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ต่อมาได้รับมอบกรรมสิทธิ์จากกรมศึกษาธิการมาดำเนินการเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2447 โดยสมาคมจะส่งหนังสือพิมพ์วิทยาทานให้แก่สมาชิกทุกคนเป็นการให้เปล่า เพื่อให้ครูได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและอ่านข่าวสารทางราชการ หนังสือพิมพ์วิทยาทานนี้จึงนับเป็นนิตยสารรายเดือนทางวิชาชีพเล่มแรกของประเทศไทยที่มีความเก่าแก่อยู่นานที่สุดฉบับหนึ่งมาจนถึงปัจจุบัน (พงศ์อินทร์ ศุขขจร, 2528: 68-171)

ด้านภาษาและเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาทาน สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่ามีความน่าสนใจ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เนื้อหาที่มีหลากหลายศาสตร์ความรู้ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ และประการที่สอง ภาษาที่สะท้อนภาพคุณลักษณะความเป็นครูในช่วงเวลานั้นดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

ข่าวหนังสือออกใหม่ และพิมพ์ใหม่

หนังสือของกรมศึกษาธิการ

สอนอ่านภูมิศาสตร์เล่ม 2 ของขุนธรรมาศพาที พิมพ์ครั้งที่สอง 10,000 ฉบับ เป็นหนังสือ 177 หน้า มีรูปภาพและแผนที่รวมทั้งสิ้น 31 รูป [...] ผู้แต่งได้แต่งอย่างให้ ขวนอ่านขวนเรียน ไม่เป็นที่น่าเบื่อหน่ายแก่เด็กซึ่งยังเล่าเรียนอยู่ในชั้นต้น ๆ คือ ประถมศึกษา เป็นหนังสือที่อาจปลูกฝังให้เกิดอุปนิสัยพอใจที่จะเล่าเรียนวิชาภูมิศาสตร์ ขึ้นแก่เด็ก และเป็นทั้งแบบสอนอ่านอย่างดี ที่จะให้ความรู้ที่สำคัญ ๆ โดยไม่รู้สึกว่าจำเป็นต้องเหน็ดเหนื่อยนักด้วย เมื่อเช่นนี้เราจึงเห็นว่าหนังสือเล่มนี้คงเป็นประโยชน์แก่เด็กทุกจำพวก คือ ไม่ว่าจะเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือตามวัดตามบ้าน [...]

(วิทยากรย์ เล่มที่ 7 ตอนที่ 14 วันที่ 15 กรกฎาคม ร.ศ.126, น. 476-477)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการจะแนะนำหนังสือออกใหม่ ของกรมศึกษาธิการ โดยให้รายละเอียดของหนังสือในส่วนเนื้อหาภายในและจุดมุ่งหมายของผู้แต่งหนังสือ เล่มนั้น เมื่อพิจารณาภาษาแล้วพบว่าเป็นการแนะนำหนังสือสำหรับเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อให้ครูรู้จักและนำไปใช้ในการสอนหรือแนะนำผู้อื่นต่อไป อีกทั้งเนื้อหานี้ยังสะท้อนภาพคุณลักษณะ ของครูที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ที่ไม่ใช่เพียงความรู้ในด้านวิชาการเท่านั้น แต่เป็นการใฝ่รู้ที่จะพัฒนา การเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น โดยการหาสื่อประกอบการสอนในที่นี้ คือ หนังสือที่ดี และมีความเหมาะสม ทั้งเนื้อหาและช่วงวัยของเด็กนักเรียน เพื่อที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการสอนมากที่สุด

ส่วนภาษาที่ใช้ในการสื่อภาพคุณลักษณะความเป็นครู ใช้กลุ่มคำว่า “เป็นทั้งแบบสอนอ่าน อย่างดี” และ “โดยไม่รู้สึกว่าจำเป็นต้องเหน็ดเหนื่อยนักด้วย” ที่แสดงให้เห็นถึงภาพคุณลักษณะความเป็นครู ที่ใฝ่หาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ในตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าหากนำหนังสือที่หนังสือพิมพ์ วิทยากรย์แนะนำไปใช้ในการสอนหรือแนะนำให้กับนักเรียน จะทำให้การเรียนการสอนนั้น มีความเหมาะสมกับช่วงวัยและเนื้อหาที่ต้องศึกษา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามงานวิจัยว่าเนื้อหาในหนังสือพิมพ์วิทยากรย์มีลักษณะอย่างไร และภาษาสื่อหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะความเป็นครูอย่างไร และจากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยในด้านภาษาระดับข้อความ การศึกษาภาพตัวแทน และการปฏิบัติการศึกษา ในช่วงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่ามีการศึกษาคุณลักษณะของครูในปัจจุบัน แต่เป็นการศึกษาโดยการให้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลทำแบบสำรวจ แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ในเชิงสถิติ แต่ยังไม่ปรากฏการศึกษาที่วิเคราะห์เนื้อหาและภาพคุณลักษณะความเป็นครูจากตัวบทที่อยู่ในแวดวง การศึกษา โดยเฉพาะตัวบทที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยากรย์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว จึงทำให้ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะศึกษาเนื้อหาและภาษาในหนังสือพิมพ์วิทยากรย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เรียกได้ว่าเป็นยุคทองของการปฏิรูปในหลายด้าน

การศึกษาก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พระองค์ทรงปฏิรูป เนื่องจากพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2529: 16) โดยผู้วิจัยจะศึกษาลักษณะของเนื้อหาและภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่สื่อผ่านภาษาในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อที่จะได้ทราบเนื้อหาที่ปรากฏ และเห็นภาพของคุณลักษณะความเป็นครูในช่วงระยะเวลาหนึ่งในอดีตว่าสังคมมีความคาดหวังของบุคคลที่เป็นครูว่าต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้รอบและใฝ่หาความรู้ เพื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่สื่อผ่านประเด็นเนื้อหาและภาษาในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

แนวคิดเรื่องภาษาระดับข้อความ (discourse)

ภาษาระดับข้อความ เป็นหน่วยภาษาในระดับที่เหนือหรือใหญ่กว่าประโยค ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเหนือหรือใหญ่กว่าในด้านโครงสร้างประโยค แต่หมายถึงการศึกษาบริบทที่นอกเหนือจากข้อความเพื่อให้เข้าใจว่าสารนั้นสื่อความหมายอย่างไร กล่าวคือ ภาษาระดับข้อความ คือ ข้อความหรือสารที่ประกอบด้วยข้อความหนึ่งประโยคขึ้นไป ข้อความเหล่านี้ต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพื่อสื่อความอย่างใดอย่างหนึ่ง อีกทั้งยังต้องเป็นภาษาที่มีการใช้อยู่จริงในสังคม มิใช่การประดิษฐ์หรือสมมติขึ้นมา พร้อมทั้งต้องมีบริบทควบคู่ไปด้วย บริบทในที่นี้ คือ สิ่งที่ทำให้ใช้ภาษา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ความคาดหวัง และเจตนาต่าง ๆ บริบทเป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมภายใต้วิถีปฏิบัติและวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2557: 5-7) โดยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะมองหนังสือพิมพ์ในฐานะที่เป็นสัมพันธ์สารประเภทหนึ่งที่มีการเรียงร้อย มีการลำดับความ และมีการเกาะเกี่ยวข้อความกันด้วยเนื้อหาบางอย่าง โดยศึกษาลักษณะเนื้อหาพร้อมกับการพิจารณาบริบทสังคมประกอบ

แนวคิดเรื่องการศึกษาภาพตัวแทน

แนวทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการนำเสนอภาพตัวแทน (Theories of representation) Hall (1997: 15-26 อ้างถึงใน กฤษณ์ คำนันท, 2552: 10-11) ได้แบ่งแนวทางในการศึกษาเรื่องภาพตัวแทนออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเรื่องภาพสะท้อน (Reflective approach) แนวคิดเรื่องเจตจำนง (Intentional approach) และแนวคิดเรื่องการประกอบสร้าง (Constructionist approach) ดังนี้ 1) แนวคิดเรื่องภาพสะท้อน (Reflective approach) เป็นแนวทางการศึกษาที่เชื่อว่าภาพตัวแทนคือ “ภาพสะท้อน” โดยเชื่อว่าความหมายอยู่ในตัววัตถุ ผู้คน ความคิด หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่

บนโลกแห่งความจริง และภาษาทำหน้าที่เหมือนกระจกเพื่อสะท้อนความหมายที่แท้จริงปรากฏบนโลก 2) แนวคิดเรื่องเจตจำนง (Intentional approach) เป็นแนวทางการศึกษาที่เชื่อว่าภาพตัวแทน คือ “ความตั้งใจ หรือเจตจำนง” โดยเชื่อว่าผู้แต่งหรือผู้พูดเป็นคนกำหนดความหมายต่าง ๆ บนโลก ผ่านภาษาหรือคำต่าง ๆ จึงมีความหมายที่ผู้แต่งตั้งใจจะให้ความหมาย 3) แนวคิดเรื่องการประกอบสร้าง (Constructionist approach) เป็นแนวทางการศึกษาที่เชื่อว่าภาพตัวแทน คือ “การประกอบสร้าง” ความหมายผ่านทางภาษา โดยเชื่อว่า ไม่มีสิ่งใดหรือผู้ใช้ภาษาคนใดจะสามารถคงความหมายต่าง ๆ ในภาษา ไว้ได้ สิ่งต่าง ๆ ไม่ได้มีความหมายใด ๆ แต่เป็นเราที่สร้างความหมายขึ้นมา โดยการใช้ระบบภาพตัวแทน ได้แก่ ความเข้าใจ (Concept) และสัญญาณ (Sign) ต่าง ๆ

จากการศึกษาแนวคิดข้างต้น แนวคิดที่ผู้วิจัยเลือกใช้เป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ตัวบทในงานวิจัยนี้ คือ แนวคิดเรื่องภาพสะท้อน (Reflective approach) เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวจะทำให้สามารถมองเห็นภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่สื่อผ่านภาษาในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเสมือนหนังสือประวัติศาสตร์ที่สามารถสะท้อนคุณลักษณะครูที่สังคมคาดหวังในช่วงนั้นได้ เนื่องจากภาษานั้นเป็นการถ่ายทอดความคิดจึงสามารถสะท้อนภาพสิ่งเหล่านี้ได้ ผู้วิจัยจึงจะนำแนวคิดนี้มาใช้ในการวิเคราะห์

การปฏิรูปการศึกษาไทยในช่วงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วุฒิชัย มูลศิลป์ (2529: 16-42) กล่าวถึงการปฏิรูปช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าเป็นยุคทองของการปฏิรูปในหลากหลายด้าน ทำให้บ้านเมืองเกิดการพัฒนามีความทันสมัยเฉกเช่นกับชาติตะวันตกที่พระองค์ทรงประพาสเพื่อทอดพระเนตรบ้านเมือง ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ เพื่อที่จะได้นำมาปรับใช้ในประเทศไทย พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการศึกษาคือเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระองค์จัดรูปแบบการศึกษาใหม่ เกิดจากปัจจัยหลายประการ กล่าวคือ ประการที่ 1 การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก การคุกคามของชาติตะวันตกถึงแม้จะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรง แต่ก็ยังคงเป็นภัยอันตรายของประเทศไทยจึงทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในหลายด้านเพื่อพัฒนาประเทศ ประการที่ 2 ปัจจัยด้านสติปัญญาและความคิดแบบตะวันตก ชาวยุโรปที่เข้ามาเป็นทั้งหมอสอนศาสนา นักผจญภัย พ่อค้า ฯลฯ จึงทำให้เกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในเมืองไทย เช่น หมอสอนศาสนาที่นอกจากจะมาเผยแผ่ศาสนาของตนแล้ว ยังได้นำเอาความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ และสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างมากในสังคมไทยสมัยนั้น คือ การจัดตั้งโรงพิมพ์ การออกหนังสือ และการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ ประการที่ 3 ปัจจัยประสบการณ์จากต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สิ่งหนึ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเสมอ คือ การศึกษา ที่จะจัดตั้งโรงเรียนเพื่อศึกษาวิชาการและภาษาของชาติตะวันตก การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ฯลฯ ตลอดจนการส่งนักเรียนไปเรียนต่างประเทศ เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้ทัดเทียมกับต่างชาติ ประการที่ 4 ปัจจัยด้านการเลิกทาส

ที่เป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริถึงการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการนำไปประกอบอาชีพหลังจากที่ทาสได้รับความเป็นไท จึงทรงมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อให้คนเหล่านี้ได้ศึกษาเล่าเรียน ประการที่ 5 ประการสุดท้าย ปัจจัย ความต้องการบุคคลในการเข้ารับราชการ เนื่องด้วยสังคมในช่วงนั้นมีการปฏิรูปในหลายส่วน ดังนั้น ทางราชการจึงมีความต้องการบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเป็นจำนวนมาก เพราะหน่วยงานขยายตัว มากขึ้น โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงทรงตั้งโรงเรียน เพื่อผลิตข้าราชการ ทั้งที่เป็นโรงเรียนธรรมดา และโรงเรียนที่มีการศึกษาแบบเฉพาะทาง

คุณลักษณะความเป็นครู

คุณลักษณะความเป็นครูไทยในยุคปฏิรูปการศึกษาของพระยาศรีสุนทรโวหารประกอบด้วย คุณลักษณะ 11 ประการ ดังนี้ คือ 1) เป็นผู้ใฝ่รู้อยู่เสมอ 2) เป็นผู้มีความอดุสาหะ 3) เป็นผู้ใฝ่ธรรมะ 4) เป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ 5) เป็นผู้มีความกตัญญู 6) เป็นผู้มีความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ สุจริต 7) เป็นผู้มีความพอเพียง 8) เป็นผู้มีความอดทน อดกลั้น 9) เป็นผู้มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน 10) เป็นผู้มีความสุนทรีย์ และ 11) เป็นผู้มีความรู้เฉพาะตัว คือ สุ จิ ปุ ลิ (ชุดิมนต์ เหลืองทองคำ, 2560: 162)

สุนน อมรวิวัฒน์ (2533) ได้กล่าวถึงคุณค่าของความเป็นครูในสังคมว่า คนเป็นครูควรมีรูปลักษณะ (Appearance) ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความรอบรู้ดี มีความรู้ หรือความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ ที่ได้ศึกษา เล่าเรียนเป็นอย่างดี 2) เป็นผู้มีความอดทน มีความสามารถในการรับรู้ 3) เป็นผู้มีความยืดหยุ่น มีความรู้สึกร วมต่อการเปลี่ยนแปลง แก้ไข และปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ 4) เป็นผู้มีความวิญญานครู รักในตัวเด็กและยินดี ในการกิจทางการสอน 5) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์จริงใจต่อนักเรียนและวิชาชีพของตน 6) เป็นผู้สามารถทำให้ เข้าใจได้รวดเร็วชัดเจน 7) เป็นคนเปิดเผย เต็มใจจะเปิดเผยเรื่องราวที่ตนมีอยู่ให้ผู้อื่นรับรู้ 8) เป็นผู้มีความ อดทน มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง 9) เป็นผู้กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีงาม 10) เป็นผู้ที่มี ความสามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปปฏิบัติได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ 11) เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง 12) เป็นผู้มีความสามารถพิเศษในศิลปะและวิทยาการหลาย ๆ ด้าน 13) เป็นผู้แต่งกายเรียบร้อย สะอาด สง่าผ่าเผย และมีสุขอนามัยส่วนตัว มีความเหมาะสมกับความเป็นครูหรือเหมาะสมถูกต้องตามรูปแบบ ที่ทางสถานศึกษากำหนด

จากคุณลักษณะความเป็นครู ทั้งของพระยาศรีสุนทรโวหารที่เป็นคุณลักษณะความเป็นครูในอดีต ช่วงปฏิรูปการศึกษาของไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสุนน อมรวิวัฒน์ ที่เป็นคุณลักษณะความเป็นครูในปัจจุบันจะสังเกตเห็นได้ว่ามีลักษณะที่สอดคล้องกัน ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้นำกรอบแนวคิดทั้งสองนี้มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาร่วมด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาทฤษฎีกรอบแนวคิดภาษาระดับข้อความ (discourse) การศึกษาภาพสะท้อน การปฏิรูปการศึกษาไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และคุณลักษณะความเป็นครู ผ่านทางวิทยานิพนธ์ หนังสือและเอกสารประกอบการทำวิจัย

2. รวบรวมข้อมูลที่จะศึกษาโดยผู้วิจัยเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกใช้เฉพาะ หนังสือพิมพ์วิทยาสารเล่มที่ 7 ที่ได้ตีพิมพ์ในพ.ศ. 2450 จำนวน 24 ตอน เป็นตัวแทนที่ใช้ ในการวิเคราะห์ เนื่องจากมีการปรากฏเอกสารครบทั้งปีที่ตีพิมพ์ ตีพิมพ์เดือนละ 2 ครั้ง ครบสมบูรณ์ที่สุด บนฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (<http://eresource.car.chula.ac.th/>) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคัดเลือกตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์วิทยาสารที่มีการตีพิมพ์ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2450 จำนวนทั้งสิ้น 24 ตอน

3. เก็บข้อมูลและจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร เล่มที่ 7 เพื่อเป็นข้อมูล ดิบเพื่อใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดภาษาระดับข้อความ (discourse) การศึกษา ภาพสะท้อน การปฏิรูปการศึกษาไทยในช่วงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และคุณลักษณะ ความเป็นครู

4. วิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิด เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาของเรื่อง และภาพคุณลักษณะ ของครูในอดีตที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.1 ศึกษาประเด็นเนื้อหาของเรื่องที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการดูการจัดลำดับประเด็น และความถี่ที่ปรากฏ การนับความถี่ที่ปรากฏ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการนับจำนวนเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะปรากฏกี่ครั้งใน 1 ตอน ผู้วิจัยจะนับเป็น 1 ครั้ง ต่อตอน เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาภาพรวมของประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏทั้ง 24 ตอนเท่านั้น

4.2 ศึกษาภาพคุณลักษณะของครูในอดีตที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดภาษาระดับข้อความ (discourse) การศึกษาภาพสะท้อน

5. นำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาอภิปรายและสรุป เรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Research)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับงานวิจัย ดังนี้

1. [...] เป็นสัญลักษณ์เพื่อการละข้อความจากข้อมูลต้นฉบับ
2. _____ เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงข้อความตัวอย่างในงานวิจัย
3. การคัดลอกข้อความตัวอย่างจากข้อมูลต้นฉบับ ผู้วิจัยจะคงรูปแบบการเขียนและอักขรวิธี ตามต้นฉบับเอกสาร

ผลการวิจัย

การศึกษาภาพของคุณลักษณะความเป็นครู: การศึกษาเนื้อหาและภาษาในหนังสือพิมพ์ วิทยากรย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้กรอบแนวคิดภาษาระดับข้อความ (discourse) การศึกษาภาพสะท้อน การปฏิรูปการศึกษาไทยในช่วงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และคุณลักษณะความเป็นครู ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ประเด็นเนื้อหาของเรื่องที่ปรากฏ

เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยากรย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่า ปรากฏประเด็นเนื้อหาที่สามารถสะท้อนภาพคุณลักษณะของครูทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านการติดตามข่าวสาร ดังนี้

1.1 ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ

ภาพคุณลักษณะนี้เป็นภาพคุณลักษณะที่ประกอบด้วยคุณลักษณะย่อย 2 คุณลักษณะ คือ การใฝ่รู้ และการใฝ่รอบ ทั้งสองเป็นคุณลักษณะที่เกิดควบคู่กัน เพราะการมีความใฝ่ที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ย่อมทำให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ รอบรู้วิชาการ และรอบรู้เรื่องทั่วไป

1.1.1 รอบรู้วิชาการ เป็นการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายศาสตร์เพื่อที่จะสามารถนำไปต่อยอดได้ทั้งการให้ความรู้วิชาวิทยาศาสตร์ และภูมิศาสตร์แบบเบื้องต้น แสดงให้เห็นถึงการศึกษาของไทยว่าได้มีการพัฒนาทางด้านรายวิชาที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก เป็นชาติที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ประกอบกับในช่วงที่มีการล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในขณะนั้น

1.1.2 รอบรู้เรื่องทั่วไป เป็นการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม และวัฒนธรรมในบริบทของต่างประเทศ ปรากฏให้เห็นผ่านประเด็นเนื้อหาเบ็ดเตล็ดที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ โดยเน้นไปที่วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของชาวยุโรป แสดงให้เห็นถึงบริบทสังคมในช่วงนั้นที่ได้มีการติดต่อและให้ความสำคัญกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจ ผ่านการศึกษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้รู้ถึงความเจริญรุ่งเรือง วิถีคิดแบบชาติตะวันตก เพื่อที่จะได้รู้เท่าทันและไม่ตกเป็นเหยื่อของการล่าอาณานิคม อีกทั้งยังสามารถนำมาปรับเพื่อพัฒนาบ้านเมืองได้อีกด้วย ดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงประเด็นเนื้อหาที่สะท้อนภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ

ประเด็นเนื้อหา	ภาพคุณลักษณะของความเป็นครู ด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ		การปรากฏ (ร้อยละ)
	รอบรู้วิชาการ	รอบรู้รอบโลก	
หนังสือและตำราต่าง ๆ	/		18.52
ความรู้วิชาการเบื้องต้น	/		18.52
การศึกษาในเมืองอื่น ๆ		/	11.11
เรื่องเบ็ดเตล็ดที่เกี่ยวกับต่างประเทศ		/	51.85
รวม			100.00

จากตารางข้างต้นพบว่า ความรู้ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ที่เน้นในการให้ความรู้รอบโลก ร้อยละ 62.96 และความรู้วิชาการเบื้องต้น ร้อยละ 37.04 แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของบริบทสังคม ในช่วงนั้น ที่ประเทศไทยได้มีการติดต่อกับชาวต่างชาติ อีกทั้งยังมีการเข้ามาของชาวต่างชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หมอสอนศาสนา พ่อค้า เป็นต้น

1.2 ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรมจริยธรรม

ภาพคุณลักษณะนี้เป็นภาพคุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการมีความประพฤติที่ดี โดยอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ค่านิยม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดขึ้น เป็นลักษณะที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อช่วยให้ประสบผลสำเร็จได้ ทั้งมีความรับผิดชอบ มีสติปัญญาในการหาเหตุผลและตัดสินใจ ความมุ่งมั่น และความมั่นใจ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นในแต่ละประเด็นเนื้อหาดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏที่สะท้อนภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรมจริยธรรม

ประเด็นเนื้อหา	ภาพคุณลักษณะของความเป็นครู ด้านคุณธรรมจริยธรรม	การปรากฏ (ร้อยละ)
วิธีการสอนในแต่ละรายวิชา	/	68.42
เรียงความแก้ปัญหาโลกและปัญหาธรรม	/	21.05
ข้อสอบไล่	/	5.26
แจ้งความเตือนสติจากกรณีศึกษา	/	5.26
รวม		100.00

จากตารางข้างต้นพบว่า ปรากฏประเด็นเนื้อหาวิธีการสอนในแต่ละรายวิชามากที่สุด ร้อยละ 68.42 รองลงมา คือ เรียงความแก้ปัญหาโลกและปัญหาธรรม ข้อสอบไล่ และแจ้งความเตือนสติจากกรณีศึกษาตามลำดับ โดยในที่นี้จะมุ่งเน้นไปที่การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของครูที่มีหน้าที่

ในการสอน ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้นักเรียนเพื่อสร้างกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทสังคมในช่วงรัชกาลที่ 5 ที่เป็นยุคทองของการปฏิรูปในหลายด้าน ส่งผลให้ต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมากในการช่วยพัฒนาประเทศ อีกทั้งมีการปฏิรูปการศึกษาขึ้นในด้านต่าง ๆ ทั้งการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน (Formal education) โครงการศึกษาชาติ โรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด การกำหนดวิชาเรียน การเรียน การสอบไล่ และมีทุนเล่าเรียนหลวงให้ไปศึกษา ณ ต่างประเทศ เพื่อให้การศึกษาสามารถเข้าถึงกลุ่มคนชนชั้นกลาง และวางระบบการศึกษาให้มีความเป็นระบบระเบียบมากขึ้น

1.3 ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านการติดตามข่าวสาร

ภาพคุณลักษณะนี้เป็นภาพคุณลักษณะที่แสดงถึงการรับรู้เรื่องราว ข้อเท็จจริง ผ่านการอ่านหนังสือพิมพ์วิทยาทารย์ที่ครอบคลุมตั้งแต่ข่าวสารทั่วไป และข่าวสารที่อยู่ในแวดวงการศึกษาล้วนแล้วแต่เป็นข่าวสารที่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพครู หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งสิ้น นำไปสู่การวางแผนและพัฒนา เช่น ข่าวเกี่ยวกับการสอบไล่เป็นการแจ้งข้อสอบไล่ของแต่ละรายวิชา พร้อมบอกเวลาที่ใช้ในการทำ ทำให้สามารถวางแผนในการอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบในครั้งหน้าได้ เป็นต้น แต่ละประเด็นเนื้อหาที่จะปรากฏแตกต่างกันไป ดังตาราง

ตารางที่ 3 แสดงประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏที่สะท้อนภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านการติดตามข่าวสาร

ประเด็นเนื้อหา	ภาพคุณลักษณะของความเป็นครู ด้านการติดตามข่าวสาร		การปรากฏ (ร้อยละ)
	แวดวงการศึกษา	ทั่วไป	
ข่าวการศึกษา	/		15.79
ข่าวกรมศึกษาธิการ	/		55.26
ข่าวสภามัคยาจารย์สมาคม		/	23.68
ข่าวเกี่ยวกับการสอบไล่	/		5.26
รวม			100.00

จากตารางข้างต้นพบว่า ประเด็นเนื้อหาที่ปรากฏมากที่สุด คือ ข่าวกรมศึกษาธิการ ร้อยละ 55.26 รองลงมา คือ ข่าวสภามัคยาจารย์สมาคม ข่าวการศึกษา และข่าวเกี่ยวกับการสอบไล่ ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงข่าวสารที่ส่วนมากเป็นข่าวที่แจ้งมาจากกรมศึกษาธิการที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการศึกษา ประกาศดังกล่าวเป็นข่าวในแวดวงการศึกษามีความสำคัญอย่างมาก เพราะมีทั้งส่วนที่เป็นคำสั่งที่ต้องปฏิบัติ แจ้งความเคลื่อนไหวในแวดวงการศึกษา ฯลฯ เป็นสิ่งที่ครูต้องรู้เพื่อจะได้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน

2. ภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่สื่อผ่านภาษา

ภาพคุณลักษณะของความเป็นครูผ่านภาษาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสารสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่า ภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่สื่อผ่านภาษาทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ และด้านคุณธรรมจริยธรรม

2.1 ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ

ภาพคุณลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะประกอบ 2 คุณลักษณะ คือ การใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง และการใฝ่รอบที่เป็นสิ่งที่เกิดควบคู่ไปกับการใฝ่รู้ที่จะช่วยทำให้เกิดองค์ความรู้เพิ่มขึ้นทั้งความรู้วิชาการและความรู้ทั่วไป ดังตัวอย่าง

ข่าวหนังสือออกใหม่ และพิมพ์ใหม่

หนังสือของกรมศึกษาธิการ

เลขเซอร์วิสอนพงษาวดาร เป็นแบบเรียนชุดวิชาครู พิมพ์ครั้งแรก 1,000 ฉบับ รวมทั้งสิ้นมีหนังสือ 35 หน้า ว่าด้วยประโยชน์ของพงษาวดาร คำแนะนำในการที่จะอ่านและสอนพงษาวดาร ครูทุก ๆ คนควรจะซื้อไว้อ่านสำหรับเพิ่มวิชาของตนให้มากและให้หลากหลายขึ้น เพราะว่าเป็นตำราใหม่แท้ ยังไม่เคยมีมาแต่เดิม [...]

(วิทยาสาร เล่มที่ 7 ตอนที่ 21 วันที่ 1 พฤศจิกายน ร.ศ.126, น. 749)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเป็นการแนะนำหนังสือที่เป็นหนึ่งในแบบเรียนชุดวิชาครูที่ได้พิมพ์ขึ้นใหม่เพื่อให้ครูได้รู้จักหนังสือที่จะช่วยเพิ่มองค์ความรู้ของตน แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เมื่อพิจารณาตัวภาษาจะสังเกตเห็นการสื่อภาพคุณลักษณะความเป็นครูโดยใช้กลุ่มคำว่า “ควรซื้อ” และข้อความว่า “อ่านสำหรับเพิ่มวิชาของตนให้มากและให้หลากหลายขึ้น” แสดงให้เห็นว่าหากได้ซื้อหนังสือเล่มนี้ไปอ่านจะช่วยทำให้ครูมีความรู้ที่เพิ่มพูนมากขึ้น สื่อถึงภาพคุณลักษณะของความเป็นครูในการใฝ่เรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

2.2 ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรมจริยธรรม

ภาพคุณลักษณะนี้เป็นภาพคุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ค่านิยม หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดขึ้น เป็นคุณลักษณะที่พึงประพฤติปฏิบัติเพื่อที่จะช่วยให้เกิดความประสบความสำเร็จ และเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพได้ ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ คุณธรรมจริยธรรมต่ออาชีพ คุณธรรมจริยธรรมต่อนักเรียน และคุณธรรมจริยธรรมต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ดังนี้

2.2.1 คุณธรรมจริยธรรมต่อวิชาชีพ

วิชาชีพครูเป็นอภีวิชาชีพหนึ่งที่ทรงคุณค่าและเป็นอาชีพที่สร้างคนที่มีส่วนช่วยในการออกแบบสังคม ทั้งด้านการอบรม สั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ เพื่อใช้ในการเลี้ยงชีพ และเป็นกำลังส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาของประเทศในอนาคต ดังนั้น

การที่ครูตระหนักรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองจะทำให้การศึกษานั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่าง

[...] 2 ประโยชน์ทางอ้อม ภูมิศาสตร์ ถ้าครูสอนลูก ย่อมเป็นบทเรียนที่ทำให้ นักเรียนเพลิดเพลิน และเป็นเหตุให้เกิดความพิจารณา ความคิดคำนึง ความจำ ความพิเคราะห์ และในที่สุดก็ทำให้เกิดปัญญาและความคิดอันหลักแหลมลึกซึ้งได้เหมือนบทเรียนอื่น ๆ [...]

(วิทยากรย์ เล่มที่ 7 ตอนที่ 3 วันที่ 1 กุมภาพันธ์ ร.ศ.125, น. 82-83)

จากตัวอย่างจะเป็นภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่แสดงให้เห็นถึงการมีคุณธรรมจริยธรรมในแง่ของการมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำงาน เห็นได้จากการใช้กลุ่มคำ “สอนลูก” ที่เป็นการทำให้ตระหนักถึงหน้าที่อันสำคัญของครูที่เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับเด็กที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนั้น เมื่อครูชี้แนะ หรือให้ความรู้ที่ถูกต้องที่ควร เด็กก็จะประพฤติปฏิบัติตนดี และยังสามารถนำความรู้ที่ได้เล่าเรียนไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2.2.2 คุณธรรมจริยธรรมต่อนักเรียน

ครูควรที่จะมีการนำคุณธรรมจริยธรรมบนพื้นฐานของศาสนามาใช้ในการประกอบวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน ดังตัวอย่าง

การปิดโรงเรียนปลายปี 125

ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสวนกุหลาบ

เมื่อวันที่ 31 มีนาคม ร.ศ. 125 ที่โรงเรียนมัธยมศึกษาสวนกุหลาบได้มีการแจกประกาศนียบัตรเลื่อนชั้นมัธยม กับแจกรางวัลนักเรียนที่หมั่นเรียนดีตลอดปี และรางวัลการเรียนและความประพฤติดีเป็นเอกในชั้นต่าง ๆ เงินที่ซื้อสิ่งของรางวัลนักเรียนคราวนี้ประมาณ 120 บาทเศษ ซึ่งครูในโรงเรียนนี้ได้ช่วยกันออก กับนายตรวจแขวงมัธยมและข้าราชการบางท่านในกระทรวงธรรมการได้มีใจศรัทธาช่วยอุดหนุนด้วย [...]

(วิทยากรย์ เล่มที่ 7 ตอนที่ 9 วันที่ 1 พฤษภาคม ร.ศ.126, น. 309-310)

จากตัวอย่างจะเป็นการกล่าวถึงการที่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องร่วมกันสนับสนุนการแจกรางวัลให้กับนักเรียนที่เรียนดีและมีความประพฤติดี โดยการระดมทุนทรัพย์ สังเกตได้จากการใช้กลุ่มคำ “ช่วยกันออก” และ “มีใจศรัทธาช่วยอุดหนุนด้วย” สื่อให้เห็นถึงภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรมจริยธรรมในแง่ของการมีเมตตาต่อเด็กและการรู้จักแบ่งปัน สิ่งนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนได้ เนื่องจากเด็กเห็นถึงผลลัพธ์และสิ่งที่ดีเมื่อมีความประพฤติหรือผลการเรียนดี ประกอบกับบริบทสังคมเกี่ยวกับการศึกษาที่เด็กที่ได้รับการศึกษามีฐานะยากจน ทำให้การได้รับรางวัล ที่เกิดจากการระดมทุน จะยิ่งทำให้เด็กมีแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น

2.2.3 คุณธรรมจริยธรรมต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

วิชาชีพครูเป็นอีกวิชาชีพหนึ่งที่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างหลายบุคคล ดังนั้น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม และสร้างความสามัคคีในหมู่คณะนั้น จึงเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่ครูพึงมีต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ดังตัวอย่าง

แจ้งความกรมศึกษาธิการ

ด้วยนายตรวจแขวงมัธยมศึกษา พร้อมด้วยครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษาสวนกุหลาบ ได้เสนอความดีของนายสุวรรณตำแหน่งครูชั้น ๔ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาสวนกุหลาบว่า นายสุวรรณมีความรู้และความอุสาหะทำการในหน้าที่เจริญดี ทั้งความประพฤติที่ดีด้วย สมควรที่นายสุวรรณจะได้รับยกย่อง [...]

(วิทยากรย์ เล่มที่ 7 ตอนที่ 13 วันที่ 1 กรกฎาคม ร.ศ.126, น. 437)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเป็นการแจ้งเลื่อนขึ้นครูโดยการเสนอชื่อครูไป แสดงให้เห็นภาพคุณลักษณะของความเป็นครูที่สื่อผ่านการใช้กลุ่มคำ “เสนอความดี” และ “สมควรที่นายสุวรรณจะได้รับยกย่อง” สื่อให้เห็นถึงการที่ครูในโรงเรียนมีความยินดีไปกับการเจริญก้าวหน้าของเพื่อนร่วมงาน อีกทั้งยังคอยผลักดันและสนับสนุนจนประสบความสำเร็จ สอดคล้องไปกับบริบทสังคมขณะนั้น ที่มีการเลื่อนตำแหน่ง และปรับเงินเดือนให้สูงขึ้นตามความสามารถ ผลงาน และความประพฤติ คล้ายกับสังคมในปัจจุบันที่มีการเลื่อนวิทยฐานะครู

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพคุณลักษณะความเป็นครู: การศึกษาเนื้อหาและภาษาในหนังสือพิมพ์ วิทยากรย์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านประเด็นเนื้อหาของเรื่องที่ปรากฏ ผู้วิจัยพบภาพคุณลักษณะของความเป็นครูที่สื่อผ่านประเด็นเนื้อหา 3 ด้าน ได้แก่ ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านใฝ่รู้ รู้รอบ ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรม จริยธรรม และภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านการติดตามข่าวสาร ส่วนภาพคุณลักษณะของความเป็นครูที่สื่อผ่านภาษามี 2 ด้าน ได้แก่ ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านใฝ่รู้ รู้รอบ และภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรม จริยธรรม ภาพคุณลักษณะดังกล่าวสื่อผ่านภาษาปรากฏเป็นกลุ่มคำหรือข้อความที่มีลักษณะการชี้แนะเพื่อแนะหรือชักจูงไปในทางที่ตนต้องการ การแนะนำเพื่อชี้แนวทางให้ทำหรือปฏิบัติ และการให้เหตุผลทั้งประเด็นเนื้อหาและภาษาแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของครูที่ปรากฏในหนังสือวิทยากรย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สะท้อนให้เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ผู้อ่านสามารถนำสิ่งที่อ่านไปใช้ต่อยอดในการประกอบวิชาชีพได้อย่างเหมาะสม ตามความต้องการของผู้อ่าน เปรียบเสมือนเป็นคู่มือครูที่ให้ข้อมูลและให้คำแนะนำแก่ผู้อ่าน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้การสอนได้อีกทางหนึ่ง

อภิปรายผล

ภาพคุณลักษณะความเป็นครูทั้งประเด็นเนื้อหาของเรื่องและภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่สื่อผ่านภาษาในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบภาพคุณลักษณะของความเป็นครู 3 ด้าน ได้แก่ ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านใฝ่รู้ ใฝ่รอบ ภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านคุณธรรม จริยธรรม และภาพคุณลักษณะความเป็นครูด้านการติดตามข่าวสารแสดงให้เห็นถึงภาพคุณลักษณะที่มีความสำคัญ เนื่องด้วยตัววิชาชีพที่เป็นการถ่ายทอดเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดได้ จึงทำให้ครูต้องหมั่นหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และต้องมีคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่เป็นคุณประโยชน์และเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับเด็กนักเรียน นอกจากนี้ต้องติดตามข่าวสาร เนื่องมาจากบริบทสังคม ณ ขณะนั้นที่อยู่ในช่วงของการปฏิรูปการศึกษา โดยมีการพัฒนาและปรับระบบการศึกษาเพื่อให้ทัดเทียมกับต่างประเทศ การรู้เท่าทันและความรู้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศและช่วยให้ชาติพ้นวิกฤตในช่วงเวลาที่มีการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกได้ ดังนั้น ครูจึงควรหมั่นหาความรู้ใส่ตนทั้งความรู้วิชาการและความรู้ทั่วไป ตลอดจนวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นหน้าที่หลัก ควรจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่ควรจะเป็นในแต่ละครั้งที่เรียน โดยมีการนำกิจกรรมหรือซักถามนักเรียนเพื่อทบทวนความรู้ที่เรียนมาในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ยังมีการแนะแนวทางวิชาประวัติศาสตร์ วิชาพงศาวดารหรือชี้แนะแผนการสอนให้แก่ครู โดยเฉพาะวิชาที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ วิชาภูมิศาสตร์และวิชาคณิตศาสตร์

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาพคุณลักษณะความเป็นครู ทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาครุศาสตร์อุตสาหกรรมที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในระดับอาชีวศึกษาตามความคิดเห็นของสถานศึกษา ของผกามาศ ชูสิทธิ์ (2556) การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะของครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ของพิชญานา ยืนยาว และธีรวัธ ธาดาดันติโชค (2561) และคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ตามทัศนะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ของพจมาลย์ สกลเกียรติ (2562) ที่ศึกษาภาพคุณลักษณะครูในปัจจุบันผ่านการทำแบบสำรวจ มีผลการศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน คือ คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ประกอบไปด้วย การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ บุคลิกภาพ คุณธรรม และความรอบรู้วิชาการ คุณลักษณะดังกล่าวนี้เกิดจากการใฝ่รู้ รอบรู้ การมีคุณธรรมจริยธรรม และการติดตามข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะที่พร้อมในการประกอบอาชีพ โดยคุณลักษณะเหล่านี้มีรายละเอียดตามความเหมาะสมกับสภาพสังคม บทบาท และภาระงานที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับผลการศึกษาภาพคุณลักษณะความเป็นครูที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งผลการศึกษามีความสอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู พ.ศ. 2556 โดยครูสภาเป็นหน่วยงานที่กำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพครู พ.ศ. 2556 และได้จัดทำแผนพฤติกรรมจรรยาบรรณวิชาชีพครู 5 ด้าน ได้แก่ 1) จรรยาบรรณต่อตนเอง

ที่ต้องพัฒนาวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ 2) จรรยาบรรณต่อวิชาชีพที่ต้องมีความรัก ความศรัทธาในวิชาชีพ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร 3) จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการที่ต้องมีความรัก ความเมตตา ช่วยเหลือ ส่งเสริมและให้กำลังใจต่อศิษย์ 4) จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมวิชาชีพที่จะต้องคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และ 5) จรรยาบรรณต่อสังคมที่ครูจะต้องพึงปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างและผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนา จึงเห็นได้ว่าจรรยาบรรณดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ศึกษาผ่านประเด็นเนื้อหาและภาษาที่ปรากฏ ในหนังสือพิมพ์วิทยากรย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างมาก

อนึ่งครูสภาเป็นผู้รับผิดชอบจัดพิมพ์หนังสือวิทยากรย์ต่อจากสมาคมคณาจารย์สมาคม ที่เป็นวารสารทางการศึกษา เพื่อเป็นเวทีในการแสดงออกทางวิชาการในหมู่อาจารย์และผู้ที่จะเตรียมตัว เป็นครูอาจารย์ในอนาคตให้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวทางการศึกษา วิทยาการใหม่ ๆ กฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งสรรพวิชาอันมีสาระตลประโยชน์และ มีความก้าวหน้าที่หลากหลาย ในปัจจุบันนี้มีการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้อยู่เช่นเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยน รูปแบบเป็น “วารสารวิทยากรย์” ที่เป็นวารสารเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ทันสมัย เข้าถึงบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศ และมีการขยายขอบเขตเนื้อหาให้ครอบคลุมเรื่องราวแง่มุมต่าง ๆ กล่าวได้ว่า “วิทยากรย์” ยังคงรักษารากเหง้าและจิตวิญญาณที่สืบทอดมาถึง 109 ปีไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาตัวบทอื่น ๆ ที่อยู่ในแวดวงการศึกษเพิ่มเติมจะสามารถแสดงให้เห็นภาพตัวแทน ที่สะท้อนของครูออกมาอีกมุมหนึ่ง
2. ศึกษาประเด็นอื่นที่นอกเหนือจากคุณลักษณะความเป็นครูที่สะท้อนผ่านตัวบทจะสามารถ ทำให้เห็นภาพรวมของหนังสือครบทุกมิติ อันจะทำให้เห็นบริบทและสังคมในช่วงระยะเวลานั้นได้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ์ คำนนท์. (2552). การสร้างภาพตัวแทนด้วยการแต่งหน้าเพื่อสื่อความหมายลักษณะตัวละคร ของละครโทรทัศน์ไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556. (2556). ราชกิจจานุเบกษา. (เล่ม 130). ตอนพิเศษ 130 ง. หน้า 72-74 (4 ตุลาคม)
- ครูอาชีพดอทคอม. (2563). สรุปจรรยาบรรณวิชาชีพครู ล่าสุด พ.ศ. 2556. ค้นเมื่อ พฤศจิกายน 9, 2564 จาก <https://www.kruachieve.com/เรื่องราวน่าสนใจ/สรุปจรรยาบรรณวิชาชีพครู/>
- คุรุสภา. (2564). สารบัญ. วิทยากรย์, 120 (2), 4. ค้นเมื่อ พฤศจิกายน 15, 2564, จาก <http://www.withayajarn.com/e-book/september2564/index.html#page=4>

คุรุสภา. (ม.ป.ป.). **ความเป็นมาของคุรุสภา**. ค้นเมื่อ กันยายน 1, 2564, จาก <https://kurusapa.com/ความเป็นมาของคุรุสภา/>

จันทิมา อังคพณิชกิจ. (2557). **การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชุติมันต์ เหลืองทองคำ. (2560). **การวิเคราะห์วิถีครูไทยในยุคปฏิรูปการศึกษามัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : ปรีชาญาณพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)**

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความ-ลักษณะครูที่ดี. (2009). ค้นเมื่อ กันยายน 1, 2564, จาก <https://educ105.wordpress.com/บทความ-ลักษณะครูที่ดี/>

ผกามาศ ชูสิทธิ์. (2556). **รายงานวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาครุศาสตร์
อุตสาหกรรมที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในระดับอาชีวศึกษาตามความคิดเห็นของ
สถานศึกษา** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

พงศ์อินทร์ สุขขจร. (2528). **สัมภาษณ์อาจารย์สมาคม. สารานุกรมศึกษาศาสตร์** (เล่ม 2 หน้า 168-171).
กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พจมาลย์ สกลเกียรติ. (2562). **การศึกษาคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ตามทัศนะของนักศึกษาระดับ
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ใน งานประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 10 (12-13 กรกฎาคม หน้า 82-
83)**. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พิชญาภา ยืนยาว และธีรวัธ ชาติตันติโค. (2561). **รายงานวิจัยการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะ
ของครุมีอาชีพในศตวรรษที่ 21** นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2529). **การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**.
กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุนน อมรวิวัฒน์. (2535). **สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.